

PARÇALANMALAR VE GEOMETRİ ÜZERİNE: BİR METAFOR OLARAK ULUSLARARASI HUKUK DÜZENİ VE ÖNEMİ*

Nikolas M. RAJKOVIĆ**

Çeviren: Emre TURKUT***

ABSTRACT

Bu makale, hukuk akademisyenleri ve uzmanlarının, bir konsept olarak ve daha özelle, mekana ait bir metafor olarak ‘parçalanmayı’ sorgulama konusunda başarısız olduklarını iddia ederek, uluslararası hukuktaki parçalanma anlatısını açıklamaktadır. Buradaki mücadele şudur ki; merkezi parçalanma, modern uluslararası hukuk analizlerinde yer alsada, bu kavram konsept olarak iddia edilmiş, tarihsel olarak kabul edilmiş ancak felsefik olarak yeterince incelenmemiştir. ‘Parçalanma’ metaforu, tarihsel olarak, bütün sosyal alanların geometrik bir nesneye ve bağlantılı olarak da planimetrik bir haritaya indirgenebilir olduğu kartografik bir rasyonelliğe – ve böylece ‘realiteye’- bağlanmıştır. Bu makalenin amacı, uluslararası avukatlar arasında, ‘parçalanma’ probleminin epistemoloji ve kavramsal tarihte daha derin kökleri olduğuna dair bir takdir oluşturmaktır. Bu, sosyal alan ile planimetrik indirgeme birlikteliğinin tarihsel olarak nasıl inşa edildiği ve politik olarak kullanıldığı ve bu modelin nasıl doğuştan kesin ve geometrik bir ‘uluslararası hukuk düzeninin’ yasal pratik ve algılarının temsilini haber verdiğini gösteren bir açıklama gerektirir. Bu, dünyadaki alanların ‘parçalanmış’ karakterizasyonuna önkoşul olarak işleyen arka plan varsayımlarını açığa çıkarma ve deşme ihtiyacını da ifade eder.

* Bu makale ilk olarak, 2013 yılı Haziran sayısında (Vol. 6 Issue 1) Erasmus Law Review adlı dergide, “On Fragments and Geometry - The International Legal Order as Metaphor and How It Matters” adıyla yayınlandı. Makalenin orijinaline şu linkten ulaşabilirsiniz: http://www.erasmuslawreview.nl/past_issues/Volume06Issue01/On_Fragments_and_Geometry

** Öğretim görevlisi, University of Kent, Hukuk Fakültesi. iletişim: n.rajkovic@kent.ac.uk
Bu makalenin araştırması Robert Schuman İleri Çalışmalar Merkezi’nin Küresel Yönetim Programı (Global Governance Programme of the Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute) tarafından Jean Monnet Bursu ile desteklenmiştir. Sonraki destekler, ilk taslakların sunum ve tartışması için COST Action IS1003 “Anayasalaştırma ve Parçalanma arasındaki Uluslararası Hukuk” projesi içinde sağlanmıştır. (COST Action IS1003 “International Law between Constitutionalization and Fragmentation”, the Institute for Global Law and Policy of the Harvard Law School, the Kent Law School and the International Studies Association (San Francisco Annual Convention).

*** Uluslararası Kamu Hukuku LLM Adayı, University of Kent, Hukuk Fakültesi & Araştırma Görevlisi, Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi. iletişim: et236@kent.ac.uk

‘Deşme’ metaforunu akılda tutarak, Michel Foucault’un ‘bilginin arkeolojisi’ kavramından ve özellikle, onun, başlangıçta bir araştırma için ilgisiz görünen ‘çığır açan fikirler belirsiz bilginin katmanlarına dayanır’ iddiasından yararlanmaktayım. (Parçalanma anlatısı hususunda) Belirsiz ama anahtar katmanların, geometrik bir nesne olarak alanın Kartezyen örneğinde ve modern devletlerin yetki alanı iddiası (coğrafik) zorunluluğunda yer aldığını iddia etmekteyim. Bu iddiayı desteklemek için, 16.yy’dan itibaren önemli gelişmelerin, geometrik ve planimetrik realitenin üretimi ve yansımalarına yol açtığını tartışarak, parçalanma metaforunu araştırmaya çalışmaktayım.

Anahtar Kelimeler: uluslararası hukuk, parçalanma, arkeoloji, Foucault, geometri.

Alan algıları, sosyal yaşamın kurgulanması ve dahası, modern batı düşüncesinde belirli bir kaygı oluşturması konusunda önemlidir. Sosyal alan, zaman içinde farklı yollarla anlaşılmiş ve temsil edilmiş; medeniyetler ve kültürler, gerçek, mümkün ve hayali tarihsel algıların önceden hazırlanması ve yönlendirilmesine hizmet vermiştir.¹ Bu yolla, alanın önemi sadece kozmolojik olanın ötesine uzanır ve sosyal varlığımız üzerine bildiklerimizin oluşumunu şekillendirir. Bu husus, dikkate değer ehemmiyet ve endişe ile ‘cemiyet’², ‘dünya’ ya da ‘kainat’ın mekânsal temsillerinin neden tarihi olarak ilişkili olduğunu açıklar.

Çağdaş akademisyenler ve profesyoneller uluslararası hukukun altında yatan mekânsal karakterle benzer şekilde meşgul oldukları için, uluslararası hukuk alanını bu tarihsel kaygıdan daha ayırık bir hal almadı. Bu meşguliyetin koşulları, uluslararası hukukun bir ‘birlik’³ olduğunu ve özel ve kurumsal rejimlerin potansiyel olarak o zorunlu ‘uyum’u değiştirebileceğini iddia eden temel bir teleolojiden ayrılır. Şaşırtıcı olmayacak bir biçimde, yasal dünyadan sesler, bir şekilde altüst olmuş bu üniter öz üzerine kaygı ve artık yaygın ‘parçalanma’ anlatısı yoluyla ifade edilen bir tansiyon oluşturdu. Uluslararası hukuktaki parçalanma kavramı, 19. ve 20. Yüzyıl uluslararası hukukunu sistematize ettiği üzere Westphalia’dan mülhem *eius regio, cuius religio* (kimin krallığı, onun dini) düzeninin, kendi

¹ Bkz. R. Koselleck, *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts* (2002).

² Bkz. B. Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism* (1991).

³ G. Guillaume, ‘The Future of International Judicial Institutions’, *44 International and Comparative Law Quarterly* 848, 849 (1995).

normatif ve kurumsal aktiviteleri, örneğin ‘parça’, ‘ada’ ve ‘molekül’ üzerinde özerklik kuran global rejimlerle (örneğin, insan hakları hukuku, ticaret hukuku) çakışmak suretiyle tehdit edilmesini –bazen de rekabet- ilgilendiren bir ‘tehlike’⁴ düzeneği ortaya çıktı. Bu kaygı, Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun (ILC) dikkatini çekmesiyle akademik bir konudan fazlası olarak ortaya çıktı ve Martti Koskenniemi’nin başkanlık ettiği 2006 tarihli Uluslararası Hukuk’taki Parçalanma üzerine Uluslararası Hukuk Komisyonu Çalışma Grubu raporu (ILC Raporu- 2006 Report of the Study Group of the International Law Commission on ‘The Fragmentation of International Law’) ile yoğunlaştı. ILC Raporu, ‘parçalanmanın’ bir disiplin ve sanatın mesleki terimi olarak yeniden çerçeveselenmesi adına önemli bir müdahale oldu. Özellikle, Raporun değerlendirmeleri evvelki tehdit algısını, parçalanmanın uluslararası hukukun göreceli uyumuna uygunluk gösteren bir anlayışa dönüştürdü:

...Egemen devletlerle parçalanmış bir dünyadan, uzmanlaşmış rejimlerle parçalanmış bir dünyaya doğru gidiş - geleneksel tekniklerin yaratıcı kullanımları için bir çağrı yapsa da uluslararası kamu hukukunun tümünden dönüşümünü gerektirmeyebilir. Uluslararası hukukun kendi egemenlikleri ile uyum olmadığı düşünen devletler hep vardı. Benzer olarak, bugün de uluslararası hukukun yabancı bir saldırı olduğunu hisseden global rejimler ya da yapılar var olabilir... Eğer uluslararası hukuka, egemen devletler arasında bir koordinasyon ve işbirliği sağlayan bir yapı olarak ihtiyaç duyuluyorsa, özerk kural kompleksleri ve kurumları koordine etmek ve işbirliklerini organize etmek adına (uluslararası hukuka) daha az ihtiyaç duyuluyor demektir.⁵

Böylece, ILC Raporu’nun yeniden karakterize edişiyile, parçalanma kavramı yeni ve eskinin tuzaklarıyla paketlenmiş hale geldi; global rejimler karşı-teleolojik kategorizasyondan, uluslararası hukukun altında yatan mekânsal epifenomen akla doğru ilerledi. Bu yeni ışıkta, parçalanma radikal dönüşümle daha az ilgili

⁴ Sir Robert Y. Jennings, ‘The Role of the International Court of Justice’, 68 *British Yearbook of International Law* 1, 60 (1997).

⁵ ILC Çalışma Grubu, ‘Fragmentation of International Law: Difficulties arising from the Diversification and Expansion of International Law’, adlı Uluslararası Hukuk Komisyon’un Martti Koskenniemi tarafından son şekli verilen rapor. (A/CN.4/L.682 and Corr. 1), 246 (2006).

ve tarihsel süreklilik ve mekânsal üretimle daha çok ilgili bir hal aldı. Bu mesleki bir değişim anlamına gelmez ve epistemik bir yansıma gerektirmez; ama bunun yerine yazılı olarak ülkesel egemenlik ya da devlet egemenliği olarak bilinen öncül parçalanmadan miras kalan tanıdık bir ‘koordinasyon ve işbirliği yapısı’ ile yeniden çalışmayı gerektirir.

Sistematiik açıdan, yeniden yapılandırılmış bir parçalanma, aksi halde mekâna ait teleolojik algısını derin bir şekilde yeniden incelemek zorunluluğu ile yüzleşecek uluslararası hukukun mevcut durumu (statükosu) adına bir yenilenme umudu sundu. ILC’nin otoriter müdahalesi anlatının şartlarını, onu bir ‘problem çözmeye’ dönüştürerek resetledi⁶: yasal akademisyen ve profesyonellerin, kendi ‘uyumlu yasal-profesyonel tekniklerinin’ parçalanmanın bu en yeni tekrarı üzerine (uygun bir şekilde) yansıyacak yeni yollar keşfetme görevleri oluştu. Biraz farklı ifade edilirse, ILC Raporu’nu yazan uzman, değişimi, süreklilik içinde ve polemiki, fenomen içinde yeniden tanımladı ve nihai olarak, disiplinli ve mesleki bir refleksivite adına onarıcı bir ikame olarak somutlaştırma sundu. Bu konunun konuyu açtığı durumu akılda tutmak kaydıyla, bu makale, ILC Raporu’nun ve sonraki birçok çalışmanın ufak nüanslar dışında kurduğu çerçeve ve öğretiden⁷ farklı ve belirgin bir odak noktası ile bütünlük/parçalanma polemiki ile meşgul olmaktadır. Bu niyet, bir kurumsal ‘fenomen’ olarak parçalanma üzerine uzayan tartışmayı ilerletmek ya da parçalanmaya, bir tür tutarlılık ‘malzemesi’, ‘rejim etkileşimi’⁸ ve hatta ‘anayasalaştırma’⁹ olarak bakan bir söylemi geliştirmek değildir. Bunun yerine, bu makale okuyucuya bir adım geri atmalarını ve dikkatlerini, parçalanma üzerine analizin ilginç bir biçimde unutulmuş bir yönüne çe-

⁶ Martti Koskenniemi tarafından iyi bir şekilde tartışılan sosyal rol ve sınır, bkz. *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument* (1989), 8-10.

⁷ Örn. C. Binder, ‘Stability and Change in Times of Fragmentation: The Limits of *Pacta Sunt Servanda* Revisited’, 25 *Leiden Journal of International Law* 4 (2012); S. Schill, ‘W(h)ither Fragmentation? On the Literature and Sociology of International Investment Law’, 22 *European Journal of International Law* 3 (2011); I. Buffard et al. (eds.) *International Law between Universalism and Fragmentation* (2008); M. Koskenniemi, ‘The Fate of Public International Law: Between Technique and Politics’, 70 *Modern Law Review* 1 (2007); M. Prost, ‘All Shouting the Same Slogans: International Law’s Unities and the Politics of Fragmentation’, 17 *Finnish Yearbook of International Law* 1 (2006).

⁸ Bkz. M. Young (ed.), *Regime Interaction in International Law: Facing Fragmentation* (2012).

⁹ Bkz. G. Teubner, *Constitutional Fragments* (2012).

virmelerini istemekte: hukuk akademisyenlerinin ve uzmanlarının, bir konsept olarak ve daha özelde mekana ait bir metafor olarak ‘parçalanma’yı sorgulama konusunda nasıl başarısız oldukları.¹⁰

Buradaki mücadele şudur ki; merkezi parçalanma, modern uluslararası hukukun analizlerinde yer almış olsa da, bu kavram konsept olarak iddia edilmiş, tarihsel olarak kabul edilmiş ancak felsefik olarak yeterince incelenmemiştir. ‘Parça’ metaforu, yasal kullanımının anlaşılması olmadığı ve bazı yönlerden dayanağı olduğu entelektüel ve tarihi bir yük ile yüklüdür. En başta, parçalanmanın ‘yasal dünyayı’ karakterize etmesi ve planlaması için kullanıldığı tavır, Kartezyen felsefeden türemiş mekân üzerine belli geometrik varsayımlarla eşitlenmiş duruyor. Dahası, ülkesel ve rejimsel parçalanma arasında çizilebilecek paraleller keşif mirasını ve keşfin sunduğu hâkimiyeti görmezden geliyor gibi görünmektedir. Bu açıdan, parçalanma metaforu yoluyla ‘uluslararası yasal alan’ üzerine konuşmak bilimsel pozitivizmin epistemolojik, geometrik ve emperyal mirası ve bu mirasın nasıl bütün sosyal alanların geometrik bir nesneye ve bağlantılı olarak da planimetrik bir haritaya indirgenebilir olduğu bir kartografik rasyonelliği – ve böylece ‘realiteyi’- şekillendirdiğini konuşmayı gerektirmektedir. Bu, en fazla, daha değişken mekânsal pratikler ve devletin ötesindeki çağdaş hukukun yansımaları ile mücadele edemeyecek donanımdaki 17. yüzyıla ait Kartezyen bir mantıktır.

Bu makalenin amacı, uluslararası avukatlar arasında, ‘parçalanma’ probleminin epistemoloji ve kavramsallaştırmada, bir ‘fenomen’ olarak somutlaşmış olmasından çok daha derin kökleri olduğuna dair bir takdir oluşturmaktır. Bunu yapabilmek için, bütünlük/parçalanma tartışmasının üstü kapalı ama daha az sorgulanabilir bir karineye dayandığını açıkça ortaya koyan bir anlayışın işlenmesi gerektirmektedir: sosyal ve yasal pratikler eninde sonunda bir geometrik alanla ilişkili ve o alana indirgenebilirdir. Bu, sosyal alan ile planimetrik indirgeme birlikteliğinin nasıl tarihsel olarak inşa edildiği ve politik olarak kullanıldığı ve bu modelin nasıl doğuştan kesin ve geometrik bir ‘uluslararası hukuk düzeninin’ yasal pratik ve algılarının temsilini haber verdiğini gösteren bir açıklama gerektirmektedir.

¹⁰ Metafor ve konseptler arasındaki ilişki üzerine değerli bir tartışma için bkz: N.G. Onuf, ‘Fitting Metaphors’, in N.G. Onuf (ed.), *Making Sense, Making Worlds* (2013), 40-50.

Bu, dünyadaki alanların ‘parçalanmış’ karakterizasyonuna önkoşul olarak işleyen arka plan varsayımlarını açığa çıkarma ve deşme ihtiyacını da ifade eder. ‘Deşme’ metaforunu akılda tutarak, Michel Foucault’un ‘bilginin arkeolojisi’ kavramından ve özellikle, onun, başlangıçta bir araştırma için ilgisiz görünen ‘çığır açan fikirler belirsiz bilginin katmanlarına dayanır’ iddiasından yararlanmaktayım. Parçalanma anlatısı (Foucault’a ait bir ifadeyle – ‘söylem’) hususunda, belirsiz ama anahtar katmanların, geometrik bir nesne olarak alanın Kartezyen örneğinde ve modern devletlerin yetki alanı iddiası (coğrafi) zorunluluğunda yer aldığını iddia etmekteyim. Bu iddiayı desteklemek için, 16.yy’dan itibaren önemli gelişmelerin, geometrik ve planimetrik realitenin üretimi ve yansımalarına yol açtığını tartışarak, parçalanma metaforunu araştırmaya teşebbüs etmekteyim. Devamında, o bilimsel düşünceyi Gunther Teubner ve Martti Koskenniemi’nin, bugünün uluslararası yasal pratiklerinin devamı olarak tebarüz edebilecek geometrik bilimin mirasını tanımlayan çağdaş çalışmalarıyla ilişkilendirmekteyim. Makaleyi sonuçlandırmak için, Foucault’un ‘arkeolojisi’nin değerine ve bunun geometrik alan ve planlama karinesinin örtüsünü açarak bizim parçalanma anlatısı okumalarımıza ne kattığı konusuna dönmekteyim. Son olarak, uluslararası hukuktaki ‘parçalanma’ probleminin başlangıçta düşünülenden daha epistemik olduğunu ve geometrik metaforunun bu sorgusuzca kullanımının, uluslararası yasal pratiklerin telaffuzunu, tarihsel olarak güç ve hâkimiyete hizmet eden kartografik ve planimetrik bir mirasa nasıl bağladığını vurgulamaktayım.

1. Parça nedir? Foucault ve Düşüncenin Kökenini Deşen Sistemler

Michel Foucault bir düşünce tarihçisiydi, ama bu türden tarihi bir çalışma adına farklı bir yaklaşım oluşturma konusunda niyeti gayet açıktı.¹¹ Genişçe ifade edilirse, Foucault’un kaygısı söylemler tarihi ve özellikle bu söylemlerin insani bilimlerdeki bilgi, iddia ve pratiklere onay veren tavır üzerineydi.¹² O, akademik çalışmalarının çeşitli dönemleri boyunca bu söylemleri analiz etmek için özgün kavramlar geliştirdi, örneğin ‘arkeoloji’, ‘soy bilim’ ve ‘sorunsallaştırma’¹³ gibi.

¹¹ M. Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (2002), 4.

¹² M. Philip, ‘Michel Foucault’, in Q. Skinner (ed.), *The Return of Grand Theory in the Human Sciences* (1985), 67.

¹³ T. Flynn, ‘Foucault’s Mapping of History’, in Gary Gutting (ed.), *The Cambridge Companion to*

Bu makalenin amaçları adına, bizi ilgilendiren bahsettiğimiz ilk kavram. Ancak Foucault'un arkeolojik fikrine girmeden önce, onun söyleme atfettiği önemin ve bunun nasıl bir 'düşünce sistemi' oluşturduğunun altını çizmek önemlidir.¹⁴ Foucault bu noktayı, onun arkeolojisini ortaya koyan monograf olan *The Order of Things* adlı eserinin önsözünde vurgulamak konusunda bilinçliydi:

Bu kitap ilkin Borges'in bir pasajı içinde doğdu; okuduğumda, düzene sokulmuş tüm yüzeyleri ve varlıkların kaynaşmasını bizim için yatıştıran tüm düzlemleri parçalayarak, bizim bin yıllık Aynı ve Başka ayrımımızı çöküş ile tehdit ederek ve onu uzun bir süre boyunca kaygılara sevk ederek, tüm düşünce alışkanlıklarımı –alışkanlıklarımızı, bizim çağımız ve coğrafyamızın sahip olduklarını taşıyan düşünceyi- sarsan bir gülüşün içinde. Bu pasaj 'belli bir Çin ansiklopedisini' alıntılanmaktadır ve bu eserde 'hayvanlar a) İmparatora ait olanlar, b) içi saman doldurulmuş olanlar, c) evcilleştirilmiş olanlar, d) süt domuzları, e) denizkızları, f) masalsı olanlar, g) başıboş köpekler, h) bu tasnifin içinde yer alanlar, i) deli gibi çırpınanlar, j) sayılamayacak kadar çok olanlar, k) devetüyünden çok ince bir fırçayla resmedilenler, i) *vesaire...* olarak ayrılırlar' diye yazılmıştır. Bu büyüleyici sınıflandırma içinde, büyük bir sıçrayışla kavradığımız ve bir fabl ile bize başka bir düşünce sisteminin egzotik cazibesi olarak işaret edilen şey, bizim düşüncemizin sınırır: *onu* bütünüyle düşünebilmenin olanaksızlığı.¹⁵

Böylece, Foucault için söylem çalışmaları, belli bir kültür ve zamanda arkeoloji yoluyla mümkün bilginin limitleri ortaya çıkarmaktı.¹⁶ Buna rağmen, Foucault 'arkeoloji' terimini, geleneksel çağrışımlardan farklı bir anlamda kullanmıştı.¹⁷ O geçmiş kazma ve yeniden inşa anlamında arkeolojiye katkıda bulundu, ama bir düşünce sistemi ya da söylemin 'varlık nedenlerini' tanımlayan gömülü varsayım ve kuralları yeniden oluşturma arayışında olduğu için, onun 'bilginin arkeolojisi' kavramı daha düşünseldi. Barry Smart şu şekilde açıklar:

Arkeolojik analizin amacı, bir söylemde harfi harfine ne söylenebileceğini;

Foucault, 2nd ed. (2005), 29.

¹⁴ *Ibid.*, 70.

¹⁵ M. Foucault, *The Order of Things* (1994), xv.

¹⁶ *Ibid.*, 168.

¹⁷ Foucault, *supra* n. 11, 151.

hangi ifadelerin hayatta kalacağını, yok olacağını, tekrar olacağını, bastırılacağını ve tenkit edileceğini; hangi terimlerin geçerli, sorgulanabilir ve geçersiz olarak kabul edileceğini; ‘mevcut ifadeler sistematığı’ ile geçmişteki ifadeler arasında ne gibi ilişkiler var olduğunu tanımlamaktı.¹⁸

Mevcut ifadeler sistematığı ile geçmiş ifadeler arasında ortaklıkları incelemek istemeye dair bu son soru değerini ispat etmiştir; ki parçalanma anlatısına bakıldığında, ulusal (batılı) avukatların mekanı, entelektüel arka plandan etkilenecek ve uluslararası hukukun modern batı düşüncesiyle iç içe geçmiş olarak algılamalarını bekliyor oluşumuzu tartışmam bundandır.¹⁹

Uluslararası hukuk asla sosyal bir alan olmadı ama onun bir disiplin, meslek ve hatta bir proje olarak yapısı modern Avrupa düşüncesiyle birleşik halde gelişti. Bu birleşimin örneği olarak Vitoria, Grotius, Pufendorf, Rousseau, Locke, Kant ve ya Bentham gibi birkaç yazarı ve katı bir işlevsel düzeneği benimseme başarısızlığının bunları (uluslararası hukuk ve modern Batı düşüncesini) ikna edici bir şekilde birbirinden ayırmak adına ne kadar sinir bozucu bir egzersiz olduğunu düşünmek yeterlidir. Martti Koskenniemi’nin de kendi uluslararası hukuk tarih-yografi çalışmasında da gözlemlediği üzere, uluslararası hukukun tarihinde neşet etmiş ilk 19.yy resmi metinleri dahi açıkça ‘uluslararası hukuk tarihinin basitçe insanlık tarihi olduğuna’ hükmetmişlerdi.²⁰ Benim de iddia ettiğim üzere, uluslararası hukuku ve parçalanma anlatısını –mecazen konuşursak- daha derin temel ve modern düşüncenin mirasında yeniden yerleştirme işi, Foucault’un arkeolojisini ilgili bir analiz perspektifi yapmakta. Bu durum, bizi kökeni deşme bağlamında bütünlük/parçalanma ikilemi üzerinde düşünmeye ve en önemlisi, bu belirgin problematiğin temeli olan tutarsız öncülleri çözümlemenin değerine sevkeder. Diğer tabirle, bir kazı alanı olarak parçalanma anlatısını yeniden kavramsallaştırma, birçok materyal arkeolog gibi, nesnelere konsept olarak nasıl zamanla ve şimdi var olduğunu ve anlaşıldığını bize açıklayan tutarsız eserleri

¹⁸ B. Smart, *Michel Foucault: Revised Edition* (2002), 48.

¹⁹ Uluslararası hukukun analizi yönünde Foucault’un çalışmasının katkısı üzerine değerli ölçüde çalışma ortaya çıktı. bkz: B. Golder, P. Fitzpatrick, *Foucault’s Law* (2009); A. Orford, ‘In Praise of Description’, 25 *Leiden Journal of International Law* 609 (2012).

²⁰ M. Koskenniemi, ‘Law, Teleology and International Relations: An Essay in Counterdisciplinarity’, 26 *International Relations* 1, 4 (2012).

yeniden ortaya çıkarmamızı sağlar. Özellikle, ‘uluslararası hukuk düzeninin’ metaforlar ve parçalar-bütünler gibi dille ifade edilmesini sağlayan şartlar nelerdi? Ya da, evvelden alıntılanan önsözde Foucault’un ifadeleriyle derlenirse: Parçalanmayı, aşına olunmayan ‘Çin’ taksonomisinden egzotik bir kıstas olarak düşünmekten ziyade, ‘aşına olunan bir işaret’ olarak düşünebilmek ne zaman mümkün oldu? ‘Parçalanma’ teriminin bir kavram sorgulamasından kurtulmasının açıklamalarından biri, kavramın somutluğundan ikna olmuş disiplinler/mesleki bir kalabalığa iletilmesiyle yankılanan bir maddiyata ait olması olabilir. Bu noktada iki adım var. İlki, sosyal yapılandırmacıların öznenin ve nesnenin ortak yapısı olarak anlatmak istedikleriyle ilgilidir: Dünyanın orada bir yerlerde olduğuna bizi inandıran şey, basitçe doğa tarafından verilmesinden çok, hiç de küçük olmayan ölçüde sosyal inançlar ve yapılarımız tarafından tanımlanıyor oluşudur.²¹ Bu, uluslararası hukukçuların bir tür deneyimcilik (emprizm) sağduyusu yoluyla iddia ettikleri epistemolojik ve ontolojik kesinliğe dayalı bir gözlemi besler: onların disiplinler/mesleki dünyalarının somutluğu, antlaşmalar, davalar, mahkemeler ve müvekkillerin maddiyatı ile gösterilir.²² Bu bağlamda, ‘parçalanma’ teriminin kullanımı, somut resimlerle de kanıtlanan disiplinler ve mesleki bir kimlik adına ilginç bir uyum arz etmekte. Bununla beraber, ‘parçalanma’ teriminin uluslararası hukuk jargonunda kullanılmasıyla daha büyük bir olay yaşanmakta ve parçalanma fikrini destekleyen, Foucault’un arkeolojisinin bize söylemek istedikleri daha da netleşmekte. Bununla neye varmaya çalışıyorum? Basit ama gözden kaçmış ‘Parçalanma nedir?’ sorusunu sorarak deşmeye başlayalım. İlk dürtümüz, bir tanım ve belki bir etimoloji için muntazam ve teknik sözlükleri araştırmak. Sözlüklere yapılan tüm ziyaretlerde olduğu gibi, epistemolojik ve ontolojik kesinlik için yapılan arama asla başarılı bir şekilde yapılamaz. Parça genel olarak bir bölüm ya da bütünden ayrılmış bir bileşen olarak tanımlanır²³ ve kelimenin kökeni ‘par-

²¹ Bkz. F. Kratochwil, ‘Constructivism: what it is (not) and how it matters’, in D. Della Porta and M. Keating (eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective* (2008), 82, J.W. Davis, *Terms of Inquiry: On the Theory and Practice of Political Science* (2005), 10-60.

²² M. Koskenniemi, ‘The Fate of Public International Law: Between Technique and Politics’, 70 *Modern Law Review* 1, 1-2 (2007).

²³ “Parça” *The New Oxford Dictionary of English* adlı sözlükte şöyle tanımlanır: “Bir şeyden kırılmış ve ayrılmış küçük bir kısım.”

çalara ayırmak' anlamında olan Latince *frangere* fiilinden gelir. Müteakip birçok açıklama adına, şimdiki burada sona ermeli, çünkü mekânsal açıklama doğal ve her gün görünür haldedir ve bu durum, şüphesiz 'parçalanmayı' patlayan bir bomba kullanarak resmeden sözlük anlamlarıyla daha da kolaylaşmaktadır.²⁴ Buna rağmen, diğer açıklamalar için, bileşen ve bütün ikileminde sunulduğu üzere bu apaçık doğallık, aslında parçalanma konsept ve anlamının köken olarak nasıl daha derin kavramsal bir mirastan ve aslında, bilimsel bir kalıttan geldiğinin bir dilsel işaretidir.

2. Parçalanmanın Transandantal (Soyut) Anlamı?

Kavramsal bir kazı yönündeki bu değişim özellikle, geleneksel hukuk eğitiminin, 'problem çözme' üzerine sıkıca temellenmiş ve odaklanmış profesyonel bir *ethos*²⁵ oluşturma gayreti ışığında birçok uluslararası hukukçu için sezgisel bir adım değil. Bu yolla, hukuk düşünme ve çalışma hüviyeti, herhangi derin bir anlamda kavramsal tarihlerin incelenmesi konusuna dahil edilmedi, ancak daha ziyade –ileri sürülen ilgiye de dayanarak- otonom bir varlık oluşturmak için cismleşmiş bir fenomen ile uğraşmak olarak değerlendirildi.²⁶ Buna rağmen, kavramsal incelemenin, hukuk akademisinden uzak olduğunu söylemek yanlış yönlendirici olabilir. Bu, en azından, 20.yy başlarına mührünü başmış hukuki realizm çalışmalarının oldukça büyük miras ve katkılarını inkâr etmek olur. Sistemik bir hukuk ilmi olmasa da, hukuki realizm doğal, önceden var olan ve böylece sosyal ve politik dünyalardan fark edilebilir olan yasal doktrin ve varsayımların görünür oluşuna itiraz eden bir kavramsal uyanış derecesine yükseldi.²⁷ Felix S. Cohen'in çağdaşlarına ve onların takipçilerine hünerle hatırlattığı üzere:

[...] Geleneksel hukuk ilminin canlı kurgu ve metaforları, kararların formülas-

²⁴ "Parça" *McGraw-Hill Dictionary of Scientific and Technical Terms* adlı sözlükte şöyle tanımlanır: "Patlayan yada patlamış bomba, mermi ve benzerlerinin bir kısmı (kııntısı)"

²⁵ See M. Koskeniemi, 'Constitutionalism, Managerialism and the Ethos of Legal Education', 1 *European Journal of Legal Studies* 1, 14-18 (2007).

²⁶ Koskeniemi bunu "ham pragmatizm" ile "belirsiz teorileşme" ilişkisinde tartıştı. Bkz: *From Apology to Utopia*, XV-XVI. Uluslararası ilişkilerdeki tarihi sosyoloji perspektifi 'otonom varlık' içinde problem çözmeyedair değerli bir tartışma sağlıyor. Bkz. S. Hobden and J. Hobson (eds.), *Historical Sociology of International Relations* (2002).

²⁷ M.J. Horowitz, *The Transformation of American Law: The Crisis of Legal Orthodoxy, 1870-1960* (1992), 169.

yonu için poetik ve hatırlatıcı araçlar olmaktan çok, kararların nedenleri olarak düşünüldüğü için, düşüncenin ya da argümanın yazarı ve dahi okuyucusu, içinde hukukun da değerlendirebileceğini içeren sosyal idealleri biçimlendiren toplumsal güçleri unutmaya teşnedir.²⁸

İlginç biçimde, uluslararası hukuk akademisinin parçalanma jargonu ile iç içe geçmiş bir halde olduğu gözlemlendiğinde, Cohen'in modern yasal düşüncenin özelliği olarak örneklediği kavramsal anlayış eksik kalıyor. Dergi makaleleri ve dergilerin düzenlenmiş özel sayıları kavramın gelişmesine adandı ve parçalanma öyle bir kabule ulaştı ki kullanımı uluslararası hukuk akademisinde 'metodolojik sınırları' aştı.²⁹ Hatta bu, bazı araştırmacıların Cohen'in yansıttığı hukuki realizm geleneğinden derlendiğini düşündüğü bir yasal çalışma dalı olan eleştirel hukuk alanının³⁰ mutad dil sınırını da aştı. Buna rağmen, Cohen'in sözcükleriyle anlatılırsa, uluslararası yasal parçalanmanın doğrulanabilir varlığı, hukuk akademisyenlerinin zihni sınırlarının ötesine geçemediği için, 'kimse henüz bir uluslararası yasal parçalanmaya şahit olmadı' ya da ona temas etmedi. Bu bize şu soruyu sordurur: Eğer doğadan ve ampirik gözlemden gelmiyorsa, böyle bir niyet ve inanç nerden geliyor? Herhangi biri uluslararası yasal alanın son kavramsallaştırmasına hükmeden bu mekânsal metafor gücünü nasıl açıklayabilir?

Yukarıda Cohen'den alıntılanan pasaj, Foucault'un arkeolojisinin önemine dair önemli bir sosyolojik ipucu ve metodolojik bir köprü özelliği taşır: toplumsal güçler her zaman hukuk algımızı ve daha özelde, mekânsal anlayışlarımızı ve onların temsilini şekillendirmeye çalıştı. Foucault'tan mülhem çerçeveye aktarıldığında, parçalanmanın uluslararası yasal alanı temsil ettiği yol, dünyevi mekânın doğasına ait daha derin kurallar ve sosyal varsayımların mirası üzerinden geçer.

²⁸ F.S. Cohen, 'Transcendental Nonsense and the Functional Approach', 35 *Columbia Law Review* 809 (1935), D. Kennedy and W.W. Fisher III, *The Canon of American Legal Thought* (2006), 176.

²⁹ Bkz. Young, *supra* n. 8; A. Fisher-Lescano and G. Teubner, 'Regime- Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law', 25 *Michigan Journal of International Law* 999 (2004); J.P. Trachtman, 'The International Law of Financial Crisis: Spillovers, Subsidiarity, Fragmentation and Cooperation', 13 *Journal of International Economic Law* 719 (2010); W.A. Schabas, 'Synergy or Fragmentation? International Criminal Law and the European Convention on Human Rights', 9 *Journal of International Criminal Justice* 609 (2011).

³⁰ M. Koskeniemi and P. Leino, 'Fragmentation of International Law: Postmodern Anxieties?' 15 *Leiden Journal of International Law* 553 (2002).

Bu varsayımlar ve kurallar, metaforik parçalanmanın kavramsal jargon ve akademisyenlerin mekânsal tasavvurlarıyla nasıl bu denli iç içe geçtiklerini daha fazla anlamayı gerektirir. Oliver Wendell Holmes'un şiiri berrak bir resim çizer:

Bireyin yaşamı, birçok açıdan parçalanmış bir haritaya benzer. Eğer bilgimi son ana kadar saklayacak şekilde 100 yıl yaşayabilseydim, tümüyle birleşmiş bir bütünü tamamlayana kadar parçaları birleştiriyor gibi hissederdim. Öyle ki, diğerleri gibi ben de belli sayıda birleşmiş parçaları ve zamanla doğal bağlantılarına yerleştireceğim daha büyük sayıda ayrılmış parçaları bulurum. Bu parçaların çoğu ayrık görünebilir ama zamanla kendilerinin bütününe gerekli parçaları olduklarını gösterebilirler. Beni bu kadar sertçe sarsan şey keyfilik ve parçalar arasındaki birleşme noktalarının tesadüfi bir yoldan düzensizce akıyor oluşudur. Her on yılda bir, yerlerine gelen yeni parçalar bulurum. Önceki yıllarda terk edilen boşluklar rahat parçalar arasında tamamlayıcı parçalarını bulurlar. Her şeyi hesaba katarak tümüyle bir araya geldiğinde bir çocuğun haritasına baktığımız gibi geriye bakabilsem, tüm hayatımın benden önce akıllıca ortaya konduğunu bulmam gerekir gibi hissedirim.³¹

3. Parçayı Deşmek: Kozmografi, Mutlak Alan ve Geometrik Fetih

Bir şeyin bilgi olarak düşünülebilmesi ve kurumsallaşabilmesi için, Foucault'un iddia ettiği üzere, o düşünce türü adına belirli şartların varlığı gerekir.³² Diğer türlü ifade edersek, tarihin herhangi bir anında 'dünya'ya dair kavramsallaştırmalarımız, Foucault'un belli bir kültürel periyod ya da zamanda 'düzeni' mümkün – ya da güçlüce sezgisel- kılabilen belli form ve yapıları var eden bilinçsiz kurallardan örülür 'düşünülebilir' alan öncesi ya da epistem³³ olarak bahsettiği şeyle tanımlanmıştır.³⁴ Böylelikle, Foucault için önemli hale gelen ürettiğimiz düşünce türlerinin 'düşünülebilir' epistemolojik kurallarının temelinde yatanla sınırlı hale gelmesinin kabulüydü.

Düşünülebilirin kuralları üzerine yapılan bu vurgu, devletin ötesindeki hu-

³¹ G. Greene, *Journey Without Maps* (1980) adlı eserin giriş alıntısı olarak üretildi.

³² L. Downing, *The Cambridge Introduction to Michel Foucault* (2009), 39.

³³ Foucault, *supra* n. 15, xxii.

³⁴ *Ibid.*, xxi-xxiii.

kuk adına baskın bir mekânsal metafor olan parçalanmayı deştığımızda ilgili hale gelir. Bir önceki cümlede uluslararası, dünya ve global gibi terimlerden bahsetmememe dikkat ediniz. Bu bahsetmeme durumu bilinçli, zira bu dünya ve küre metaforu bütünüyle hem batı modernitesinin hem de uluslararası hukukun mekân kurgusunun altında yatan şartlara bir anahtar niteliği taşıyor. Daha özeldede, batı düşüncesinin en derin somutlaştırmasından bahsediyorum: mekânın globalizasyonu ya da diğer tabirle, mekânsal kavrayışın mutlak ve geometrik küreye bağlanması. Batı düşüncesinin, mekân kavramını, geometrik bir nesneye nasıl indirgediği hikâyesinin birçok katmanı var. Her bir tarihi katmanı detaylıca analiz etmek bu makalenin sınırları ötesinde olduğu için, parçaların ve bütünün mekânsal görünüşünün nasıl sadece ziyadesiyle ‘düşünebilir’ hale geldiğinin değil, aynı zamanda birçok yasal öğreti adına ‘doğal’ olduğunu anlamak adına önemli bulduğum anahtar gelişmeleri özetlemek konusunda kendimi sınırlandırıyorum. Bu post-modern zamanlarda dahi birçokları adına, mekânı geometrik bir alana referans yapmadan algılamak zor duruyor. Örneğin, internet, bilgi teknolojileri, yüksek hız taşıma gibi dijital devrimlerin etkisi üzerine yapılan tartışma, sonsuz mekânsal imkânlarla ya da bölgesizleşmeye (de-territorialisation)³⁵ yapılan ulvi referanslara rağmen, genellikle sanal dünyanın mutlak metaforuna geri döner. Dahası, mekânın sosyal kavranışı, sadece geometrik bir temsile değil, aynı zamanda planimetrik bir haritanın ölçülebilirliği üzerine tercüme ve planlama gerektiren bir şeye bağlandı. Böylece, aşikâr ya da kapalı olsun, temelde yatan ama en azından yöneten epistemoloji, mekânın mutlak olanda nasıl görüldüğüne dair tahminimizi kurnazca şekillendiriyor gibi duruyor. Foucault’un perspektifine yerleştirirsek, sosyal mekânı geometrik ve planimetrik bir realiteye indirgeme ve mecazi olarak bizden önceki dünyayı ortaya koyma (*a la* Holmes) sezgisi, ‘düşünülebilenin’ altında yatan gizli şarta benziyor. Bu nasıl olabilir?

Geometrik ve planimetrik realitenin kültürel olarak birleşmiş karakterini takdir etmekten daha iyi bir yol, mekânın tarihi ve kavramsal olarak alternatif algılarını düşünmektir. Örneğin, modern hesapların, mekânın geometrik anla-

³⁵ G. Handl, ‘Extra-Territoriality and Transnational Legal Authority’, in G. Handl, J. Zekoll and P. Zumbansen (eds.), *Beyond Territoriality: Transnational Legal Authority in an Age of Globalization* (2012), 3-4.

mı ve temsili adına, Eski Yunan ve özellikle Öklit'e önem verdikleri gerçeğine rağmen, Yunanlar'ın aslında, 'mekan' kelimesinin karşılığı olan bir kelimeye sahip olmadıklarının altının çizilmesi önemlidir.³⁶ Dahası, Rönesans ve Modernlik kavramlarının öncesindeki Avrupa Orta Çağ tarihi dönemini unutmak gibi genel bir alışkanlığa düşmememiz gerekir. Buraya kadar, Camille'in not ettiği üzere, modern küresel soyutlamalarda anlaşıldığı gibi, "ortaçağ insanları adına 'mekân' diye bir şey yoktu."³⁷

Jens Bartelson'un açıkladığı üzere, mekânın ortaçağa ait kavramsallaştırması, sonlu ve sonsuza dair ve özellikle evren ve dünyanın ikili küresel yapısına dair birleşimler içeren grafik ve didaktik kozmografi şeklinde genişçe tercüme edilebilir:

Ortaçağ kozmolojisi birçoğunun göksel ve karasal alan olarak ayrılabilceği farklı kaynaklara dayanmaktaydı. Göksel alan aydan kâinatın sınırlarına dek her şeyi kucaklarken, karasal alan aydan evrenin merkezine kadar her şeyi ihata etmekteydi. 1. Yaradılış Kitabı'nın 9. Bölümüne göre, karasal alan toprak ve su alanları olarak farklı bölümlere ayrıldı. Bu bölümler karşılıklı olarak özeldi, yani suyun olduğu yerde toprak olamazdı ya da tam tersi. İncil'in perspektifinden, okyanus gerçekten bilinen ve yaşanabilir bir dünyanın sonunu işaret ediyordu.³⁸

Burası, modern olanın mekân kurgusu üzerine dönüşümünün altını çizmek amacıyla, modern öncesi ve modern kavramların kullanımının yararlı olacağı bir yer: mekânın denkliliği ve nihai olarak bir nesne üzerinden mekânsal temsili ya da özelde, 'ortak bir ağırlık merkezi olarak tek bir küre.'³⁹ Bu kozmolojik devrimin sosyal etkisi abartılmamalıdır. Kopernik'in 'mutlak yuvarlaklık' (*rotunditate absoluta*) iddiası, sadece dünyanın Avrupalı güçler için ulaşılabilir ve istimlak edilebilir bir biçimde kusursuzca şekillendiğini değil, aynı zamanda sosyal alanın *üniter* ve mutlak benzeri içsel bir düzeni – örneğin; ilahi- olduğunu ima eden katı

³⁶ S. Elden, 'Missing the Point: Globalization, Deterritorialization and the Space of the World', 30 *Transactions of the Institute of British Geographers, New Series* 1 (2005), 12.

³⁷ M. Camille, 'Signs of the city: place, power, and public fantasy in medieval Paris', in B.A. Hanawat and M. Kobiálka (eds.), *Medieval Practices of Space* (2000), 9.

³⁸ J. Bartelson, 'The Social Construction of Globality', 4 *International Political Sociology* 3, 223-224 (2010).

³⁹ *Ibid.*, 225.

coğrafi bir kitle olması dayanağını ortaya atmış oldu.⁴⁰ *Çığır açan dönüşümde kaybolma, geleneksel metafiziğin modern öncesi takdiri ve özellikle ilişkili olanların çeşitli boyutları bağlamında mekan(lar) üzerine düşünebilme ihtimali haline geldi, ama en azından gerçekliğin anlam ve resimlerinden kategorik olarak farklı hal aldı.*

Kopernik'ten ileriye doğru gelindiğinde, mekan mutlak ve bütün olana eş tutuldu ve küresel mekanın inşası, mekanın bölünmesi adına ya da tanıdık bir metafor kullanmak gerekirse, parçalanmayla ilgili bir olasılık oluşturdu.⁴¹ Kopernik devrimi, bu 'toprak ve sudan' oluşan kürenin keşfi yoluyla yeni bir epistemolojik ve ontolojik güvenlik sağladı, ama bu farklı bir sosyal güvensizlik ve böylece, bu yeni oluşan ve kozmolojik olarak dayatılmış bariyerlerle sınırlanmamış mekânın düzeni adına zorunluluk oluşturdu. İnsan dünyası, yüce evreni koltuğundan ettiği için, bu egemen siyasi organın hayal gücü içinde bir 'dünya' yapmayı mümkün kıldı.

Jerry Brotton'un *açıkladığı üzere*, yarış istimlak yoluyla yenedünyayı şekillendirmek; ya da tabir-i diğerle, kartografik bölünmenin algılanabilmiş gerçekliği yoluyla mutlak yuvarlaklık'ı (*rotunditate absoluta*) bölmek üzere başladı:

Cantino Haritası ve Behaim'in karasal küresi gibi haritalar ve grafikler, çizdikleri dünyanın ticari ve ülkesel şeklini değiştirme adına hayati kavramsal bilgiler yaydı. Seyahat anlatıları ve diplomatik raporlarla da desteklendiği üzere, bu türden coğrafi dokular ödül varlıkları oldu, yalnızca sahiplerini en son keşifler ve ticari girişimler hakkında haberdar etmedi ve aynı zamanda onlara sürekli değişen bir dünyada, kimliklerine dair güvenlik hissiyatı sağladı. [...] [Bu] haritaların ve grafiklerin *üretimi... sonraki 200 yılda çizilen her kartografi adına temel bir kaya [halini aldı.]*⁴²

Buna rağmen, kartografik keşfin amacı, 1494'teki Tordesillas Antlaşması'ndan sonra, büyükçe bir epistemik problemle karşılaştı. Doğu Afrika'yı Portekiz'e, batı

⁴⁰ J. Klinghoffer, *The Power of Projections: How Maps Reflect Global Politics and History* (2006), 75.

⁴¹ J.R. Short, *Making Space: Revisioning the World, 1475-1600* (2004), 84-85.

⁴² J. Brotton, *Trading Territories: Mapping the Early Modern World* (1997), 75 ve 83.

Amerika'yı da İspanya'ya bağışlama amacı taşıyan bu Antlaşma, "Cape Verde Adaları'ndan 370 fersah uzaklıkta...kutuptan kutba...kuzey ile güney arasında... düz bir doğru" çizdi.⁴³ Bununla beraber, Güney Amerika, Tordesillas çizgisinin ötesine uzanan doğuya doğru bir kavislenmeye sahip olduğundan ve bugün Brezilya diye bildiğimiz Güney Amerika topraklarında Portekiz'e koloni kurma hakkı sağladığından keşfedilmiş sayıldı.⁴⁴ Mutlak bir küreyi istimlak etme hırısı, zamanın kartografi ve yön bulma imkânlarını aştı; ama gerçekte, problem kökenini, keşif kartografisinin temelinde yatan bilginin sınırlarında buldu: *Öklit* geometrisi.

Bu, modern Avrupa düşüncesi teleolojisini, kararlı bir şekilde matematik ve analitik bir zorunluluğa doğru iten, 17. yy Descartes ve onun felsefik *müdahaleleri için zemin hazırladı*. Ortaya çıkarılması gereken şey, bu yüzden, modern felsefe ve geometrideki bilimsel devrimi müjdeleyen Descartes müdahaleleriyle temin edilen epistemolojik temeller ve analitik geometrinin, kendi mutlak varlığını simgelemek adına toprağı istimlak etme gerekliliğine nasıl hizmet ettiğinin ortaya konulmasıdır. Bu tamamlayıcı gelişmelerden her birini sırayla ve kısaca irdeleyelim.

Daha önce ifade edildiği üzere, Eski Yunanlar ve özelde, *Öklit*, geometrinin kökenini bulma konusunda itibar sahibidirler ve *Öklit'in* geliştirdiklerinin çoğu bugün önemlidir. Buna rağmen, temel teşkil etse de *Öklit'in* katkısı, Kopernik'in mutlak küre keşfi ile bağdaştırılmıyordu. Descartes'in felsefik *müdahaleleri, aslında, geometrik gençleştirme sürecinin öncüsüydü ki bu sürece sonraları Spinoza, Leibniz, Newton ve Kant da katkı sağladı*.⁴⁵ Öncelikle, Descartes düşünce (*res cogitans*) ve maddi dünya (*res extensa*) arasında ana bir ayırım yaparak, 'düşünülebilir' olanı radikal bir biçimde değiştirdi⁴⁶ ve bu yolla, mekân, maddi, mutlak ve insan duygu ve düşüncelerinden bağımsız Kartezyen bir kimlik kazandı.⁴⁷ İkincisi, bu iddiadan yola çıkarak, Descartes'e göre, maddi dünya (Kartezyen alan) aritmetik olarak bölünebilir ve hesaplanabilir⁴⁸ ve bu husus, geometriyi cebirsel

⁴³ *Treaty of Tordesillas*, 7 Haziran 1494 <www.yale.edu/lawweb/avalon/moder/mod001.htm>, Madde 1 (2 Kasım 2012 tarihinde ulaşıldı.).

⁴⁴ R. Sack, *Human Territoriality: Its Theory and History* (1986), 131-132.

⁴⁵ H. Lefebvre, *The Production of Space* (1984), 1-2.

⁴⁶ R. Descartes, *Oeuvres de Descartes*, v. VII, C. Adam & P. Tannery (eds.) (1964), 85-86.

⁴⁷ G. King, *Mapping Reality: An Exploration of Cultural Cartographies* (1996), 140.

⁴⁸ *Ibid.*

bir çevirme (analitik geometri) ve matematiksel tahsise açtı. Stuart Elden'in tanımladığı üzere, Kartezyen geometri, Aristo'nun geometri ve aritmetik üzerine klasik ayırımına bağlılığı alt-üst etti:

Aristo için, birimlerin bağlılığı noktasında anahtar şey, birimlerin birbirlerinden ayrık ve ayrı oluşlarıdır. Sayı dizini, örneğin, birbirlerinden belli uzaktadırlar, birini diğerinden sonra sayarız ve yol boyunca adımlarlar. Bir sıra, ayrı olarak, noktalardan oluşsa da, bir noktalar hattına indirgenemez. Sıraya daha çok var, çünkü noktaların birleşimi sayı dizininden farklıdır. Noktalar birleştiğinde, birinin başı diğerinin sonu olur ve birbirlerinden farkları kalmaz... Descartes, geometriyi cebirin eşiti olarak [gördü]; ve bu dünyanın sembolik bir versiyonudur. Descartes, geometrik figürleri ve uzantsına göre sayıca hesaplanmış sembollerin dünyasını [gördü].⁴⁹

Böylece, Descartes, Lefebvre'in geometrik 'mekân bilimi'⁵⁰ olarak bahsettiği şeyi mümkün kıldı ve burada, haritalandırmanın temelinde yatan amaç ve hedefler, kozmografinin grafik ve öğretilerinden, bir coğrafik alanda yer bulma ve iddia üretmek için ihtiyaç duyulan matematiksel hassasiyete doğru değişmiştir. Kartezyen koordinat sistemi, düz bir yüzey üzerinde küresel dünya tasarlamak için analitik araçlar sağladı ve 'kapsamlı bir coğrafik envanteri' mümkün kıldı⁵¹ ve böyle bir geometrik imkân 17. yy Avrupa'sı adına sonraki bir dönüşümü de beraberinde getirdi: Vestfalyan devlet sisteminin kademeli konsolidasyonu.⁵² Bu Vestfalyan düzen, Avrupa monarklarının etkili bir toprak egemenliğini kanıtlamalarını gerektirdi⁵³ ve egemenlik iddiası ve vergilendirme kurma adına, Hükümdarlık alanlarının sistematik bilgi ve tasvirini şart koştu. Bu yolla, Vestfalyan ayrıcalık ve Kartezyen geometri kesişimi, modern ve devletçi 'toprak' koduyla ifade edilen dünyevi mekânın ölçülebilir sahipliği açısından⁵⁴ coğrafik yetki alanının ve daha önemlisi, devlet gücünün inşasına katkı sağladı.

⁴⁹ Elden, *supra* n. 36, 12.

⁵⁰ Lefebvre, *supra* n. 45, 3.

⁵¹ M. Escobar, 'Exploration, Cartography and the Modernization of State Power', in N. Brenner et al. (eds.) *State/Space: A Reader* (2003), 35.

⁵² Bkz. A. Ossiander, 'Sovereignty, International Relations and the Westphalian Myth', 55 *International Organization* 251 (2001).

⁵³ Escobar, *supra* n. 51.

⁵⁴ J. Black, *Maps and History: Constructing Images of the Past* (1997), 15.

Sonuç olarak, bilimsel kartografi, bu gelişen coğrafik dünyada mutlak bir hisse kapmak için bir dizi kadastral haritalandırma, askeri araştırmalar ve boylam ölçüm teknikleri⁵⁵ geliştiren Barok hanedanlara sahip devletlerin istekli himayetlerinde 17. ve 18 yüzyılda gelişti. Bu metotların açık ve belli geçerliliğine rağmen, bu kartografik bilimin temeli, dünyayı planimetrik *sınırların geometrik temsili*,⁵⁶ indirgenmesi ve tamamlanması yoluyla coğrafik gerçekliğin kontrolü altına almaya yöneltilmişti.⁵⁷ Bu anlamda, dünyanın geometrik bir alana indirgenmesi bir devletin bölge üretimini mümkün kıldı ve böylece, bir devletin mutlak yuvarlaklık (*rotunditate absoluta*) üzerine coğrafik iddiasını –ödül olan varlıklar da dahil olmak üzere- güvene aldı. Bundan ötürü, geometrik temsil ve hesaplama, sadece Tordesillas Antlaşması benzeri falsoları ehlileştirmekle kalmadı, dünyanın görkemli bir geometrizationuna da yol göstermiş oldu.⁵⁸ Bu, açıkça ortaya konmuş ‘doğal’ sınırlar kabalığını, simetri ve doğrusal sınırlı kılavuz çizgilerinin zarafetiyle değiştirmeyi önerdi.

‘Geometrik olarak mükemmel bir dünya’, Rönesans’ın da bir zamanlar ‘kâinatın ve aklın özerkliğini yansıtan kusursuz’ (ve) ‘geometrik olarak mükemmel şehirler’ olarak başardığı üzere, artık kurulabilirdi.⁵⁹ Bu görüş *şüphesiz, 1659 yılında Avrupa’nın Pireneler boyunca uzanan ilk modern ve geometrik sınırının kurulmasıyla destek buldu*. Yeni sömürgeci sınırların, planimetrik indirgeme ile eşit düzeye gelmesinden hareketle, etkiler zamanla daha görünür ve derin bir hal aldı;⁶⁰ özellikle hem Amerika⁶¹ hem Afrika’da⁶² yerli halkın topraklarını⁶³ bölgenin enlem ve boylam kılavuz çizgileriyle ifade edildi. Bu yolla, modern coğrafya, ifade edilen geometrik mekânsallık mükemmelliğini kurumsallaştırmak ve aynı

⁵⁵ *Ibid.*, 14-16.

⁵⁶ P. Virilio, *L’Insecurite de Territoire* (1975), 120.

⁵⁷ Black, *supra* n. 54, 16-17.

⁵⁸ King, *supra* n. 47, 142.

⁵⁹ A. Akkerman, ‘Urban Planning in the founding of Cartesian Thought’, *4 Philosophy and Geography* 141, 161 (2001).

⁶⁰ Klinghoffer, *supra* n. 40, 78-79.

⁶¹ Kolonyal ve emperyal fetihlerin sosyal şiddetlerinin bir kısmının, kolonyal haritalandırmanın yerel haritalandırma üzerine bir zorlaması olduğunu unutmamalıyız. *Bkz.* King, *supra* n. 47, 142-144.

⁶² Sack, *supra* n. 44, 127-168.

⁶³ *Bkz.* M.W. Mutua, ‘Why Redraw the Map of Africa: A Moral and Legal Inquiry’, *16 Michigan Journal of International Law* 1113 (1995).

zamanda dikte edilmiş bir ölçü sınırı ile sembolik –ve sıklıkla ekolojik, fiziksel ve sosyal- bir şiddet uygulamak halini aldı.

İşte bu coğrafik keşif, toprak kontrolü ve mekânsal indirgemecilik konteksinde, geometrik ve planimetrik gerçeklik bilimi doğdu, gelişti. ‘Temsili haritalandırma’nın bizden yani bir bütün olarak bilinen dünyadan ve onun tamamlayıcı parçalarından önce akıllıca ortaya konmuş olmasının kökeni yine bu kontekste bulunur. Bu, bizi teşebbüs ettiğimiz arkeolojiden kaynaklanan önemli bir gözlem yapmaya iter: asırlık modern düşünce, geometrik dili ve dünyevi mekânın gerçekliğini somutlaştırmaya ve basitçe ‘doğa’yı yansıtan ikonik ve otonom bir temsil modu olan planimetrik haritalandırmayı kurmaya sevk oldu.⁶⁴ Geometrik dünya ve mekânı oluşturan epistemolojik ve ontolojik katmanları irdeleyerek, o geometrik fikrin alt yüzü, ‘keşif’⁶⁵ ve modern devletin güçlendirilmesinin epistemik, hükümran ve politik motivasyonlarına dair tarihi bağluluklarda göründü.

Bu derin anlam, kültürel ve politik bir üretim olan geometrik dünyanın doğal-lıklarını ve en önemlisi, kodlamak ve belirsiz hale getirmek amaçlı gücün, keşfin ve hâkimiyetin mirasını ortaya çıkardı. Yapılandırmacı haritacı Brian Harley’in *sözleriyle özetlemek gerekirse, geometrik mekân, sadece mantık ve geometri düzeninin kuralları olarak değil, aynı zamanda tüm harita bilgimizi şekillendiren... sosyal güçler ve ...normlar’* ürünü olarak farklı bir ışık altında, bizden önce var idi.⁶⁶

4. Parçalanmaya Yeniden Ziyaret: Yasal Bir Metafor ve Epistemik Bir Miras

Bu irdeleme, metaforik parçalanmayla sembolize edilen uluslararası hukukun geometrik mekanla son karmaşasını kapsayan tarih ve düşünce üzerine daha dolgun bir görüş sundu. Geometrik kurumların bu dendiğimiz arkeolojisi, parçalanma metaforu ve anlatsının, uluslararası hukukun kendini modernliğin

⁶⁴ Escobar, *supra* n. 51, 47.

⁶⁵ Bkz. A. Anghie, *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law* (2004), at 13-31.

⁶⁶ B. Harley, ‘Deconstructing the Map’, 26 *Cartographica* 1, 2 (1989).

toplumsal akıbetine bağlayan tarihinden köklü olduğunu ve bu tarihten ortaya çıktığına dair bir takdiri mümkün kıldı. Dahası, Foucault arkeolojisi, geometrik gerçeklikle, epistemolojik olarak 'düşünülebilirlik' kurallarının iç içe geçmesinin, çağdaş yasal görüşten ayrılan, modası geçmiş ve belirsiz bir miras bırakması konusunda bizi uyarıyor olması bakımından öğreticidir. Tabiri diğerle, Kartezyen mantıktan yüzyıllar sonra, 'geometrik olarak mükemmel bir dünya', dünyanın nasıl 'olduğu' ve 'olması gerektiğini' söyleyen ve tasavvur eden antika ve aşına bir yola benzer.

Bu sürpriz olarak görünmemeli, zira metaforik parçalanma sorunsuzca çağdaş disiplin ve meslek mantığına girdi ve devletin ötesindeki (uluslararası) hukukun ağırlığını gözden geçirme niyetine dahi uzandı. Burada, Guenter Teubner'in 'Global Bukowina'⁶⁷ üzerine öncü parçası, 'yaşayan', çoğul ve *sui generis* bir 'global hukuk' üzerine güçlü bir argümanın, Habsburg İmparatorluğu'ndan doğan planimetrik bir metafora (Bukowina) bağlılığından dolayı etkisini kaybetmesi bağlamında dikkat çekici bir örnek olabilir.⁶⁸ Dahası, Teubner'in Fischer-Lescano⁶⁹ ile işbirliğinde, global hukukun 'yasal indirgemeciliklere' karşı güçlü tavrının, sayısız 'çatışma', 'çarpışma' ve 'savaş' getiren ve aynı şekilde, 'parçalanmanın' yeni *haritalandırmanın tanımlayıcı* dili olarak ortaya çıktığı bir çerçeve anlatısına dönüştü:

Global yasal çoğulculuk... basitçe bir politik çoğulculuk sonucu değildir, aksine global toplumun çatışan bölümleri arasındaki derin tenakuzların ifadesidir. Temelde, global hukukun parçalanması, yasal hükümlerin çarpışması yada politikaların çatışması değildir. Bu parçalanmanın kökeni, hukukun çözemediği, çarpışan normlara yeni yasal bir yaklaşım istediği ve toplum genelinde kurum-sallaşmış rasyonellikler arasındaki tenakuzlardadır.⁷⁰

Teubner üzerine bu odaklanma, her şeyden öte kaprisli bir durum olarak an-

⁶⁷ G. Teubner, "'Global Bukowina": Legal Pluralism in the World Society', in G. Teubner (ed.), *Global Law without a State* (1997), 3.

⁶⁸ Bukowina metaforu üzerine problemin ileriki tartışması için, bkz: F. Kratochwil, 'Of Maps, Law, and Politics: An Inquiry into the Changing Meaning of Territoriality', *DIIS Working Paper* 2011:03.

⁶⁹ Fischer-Lescano and Teubner, *supra* n. 29.

⁷⁰ *Ibid.*, 1004.

laşılmalı, ancak, (bu odaklanma) akademik kurum - epistemik yapı ve ontolojik hırs - epistemolojik miras arasındaki derin politik tansiyon adına anlamlıdır. Aslında, yukarıdaki alıntı ironi olarak görünen şeyi kapsar: eski (*ancien*) mantık ve parçalanmanın haritalanmasına uyması için, bir problem dökümü adına 'yeni bir yaklaşım' istenmektedir. Diğer tabirle, 'uluslararası' hukuktan ayrı olarak global hukuk karşısında yeni bir yasal ontolojiye duyulan istek, devletler arasında değil, artık 'rejimler' arasındaki rekabetleri içeren yeni geometrik rasyonaliteye dönüştü. Böylece, Teubner gelişmekte olan 'global hukuk' artikülasyonu ihtiyacını iddia ederken; geometrik gerçeklik, o ihtiyacı, dünyevi mekanı yeniden parçalamak üzere tanıdık bir mücadeleye çevirdi ve yönlendirdi. Dahası, gücün ve hâkimiyetin rolü uzun zaman, 'temsili haritalama' kavramından belirsiz bir hal aldığı için, çoğulculuktan parçalanmaya doğru bu değişim basitçe, mutlak ve istimlak edilebilir bir dünyanın gerektirdiği içsel geometriyi *temellendiriyor* olarak anlaşılabilir.

Buna rağmen, kelimelerin zararsız karışmalarından kaynaklanan epistemik sonuçlar gözden kaçırılmamalı. Geometrik epistemoloji sayesinde, Teubner'in global hukuku 'kendi içinde'⁷¹ değerlendirmesini ateşleyen çoğul, biçimsiz ve asimetrik yasal pratikler, ontolojik olarak parçalanmanın mekânsal düzeni içine sıkıştırıldı. Bunun 'belirli bir tasarımdan çok, ister politik ister yasal olsun, post-modern mekânsal kavrayışın şekillenmesinde rol oynayan bilinçsiz kural-ların geometrik kodlamasından kaynaklandığını hatırlamak önemlidir. Bu yolla, Teubner'in global yasal çoğulculuğu, epistemik bir ayın pasajı gibi, yasal bir haritalandırma gerektirdi, örneğin; çelişen rejimler ve çatışan bölümlerden oluşmuş bu 'yeni dünyanın', diğer 'yeni bulunmuş' dünyalar da olduğu gibi, 'bizden önce akıllıca haritalandırıldığı' (bir yer dünya olan) 'Bukowina'.

Bu durum, çoğulculuk ve çeşitliliğe dair örneğin, planimetrik bir realite benzeri bir şeye indirgenebilir olan farklı hukuk pratiklerini, özel kurumların, farklı uygulayıcıların, çoğul normların ve yarışan argümanların hizalanmış dünyalarının söz konusu edilebileceği fikrinden bağımsızdır. Ortaya çıkan şey, bundan dolayı, uluslararası hukuk disiplini için daha az kabul edilmiş ama yine de önemli

⁷¹ Teubner, *supra* n. 67, 4.

bir mevzudur: parçalanma söyleminin, hangi ölçüde, uluslararası hukuk akademisi ve mesleğinin katı cisimleşmesinin altında olduğu. James Boyle'un da bize hatırlattığı üzere, parçalanmanın –'fenomen' olarak- nötr ve tanımlayıcı anlatısını benimseyenler için farkında olmadan 'nesnelerin şimdiki mevcut halinin' normatif yansımaları çekici gelebilir:

Hukuk gibi 'sosyal yapıların' insani müdahale öncesi eski bir şekli olmadığına dair merkezi anlayışı göz ardı etmek gerekir. Hukukun özünü ve ya asıl kaynaklarını bulma fikri bizi realiteden uzaklaştırır ve önemli ölçüde, (hukukun özünün) kategorilerimiz ve tanımlarımız tarafından tanımlanmak yerine onlar tarafından yaratıldığı sonucu çıkar.⁷²

Uluslararası hukuktaki parçalanma anlatısının üzerine çöken cisimleştirme kuruntusunu ayrıştırmamıza yardım edecek iki kısa açıklamayla devam etmek isterim. İlki, önemli akademisyenler tarafından da kolayca kabul edildiği üzere, somutlaşmanın, dürtükleyen uluslararası yasal gündem politikalarının gerçek ve bilinçli bir yönü olduğudur. Fischer-Lescano ve Teubner'in uluslararası insan hakları mahkemeleri karşısında ticaret hukuk mahkemeleri⁷³ olarak resmettiği, potansiyel olarak rakip uluslararası 'rejimler', mümkün olduğunca geniş bir geometrik alan üzerine sabit sınırlar koymak ve yetki alanı uzatmak iddiasını taşıyan öngörülebilir bir mücadele içine girmişlerdir. Bu yolla, geometrik keşif üzerine önceki tartışmamız, parçalanma görüntülerinin sembolik bir mücadeleyi nasıl mutlak bir dünya üzerinde (geometrik) yetki alanı belirlemeye dair bir mücadeleye tebdil ettiği üzerine uygun bir arka plan sunmaktadır. Böylece cisimleştirme, yarışan aktör ve rejimlerin, 'doğallaştırma' ve 'global' otoritelerini artırmaya yönelik denemelerinde belli ya da belirsiz bir strateji olarak algılanır.

Bununla beraber, cisimleştirme karşısında ikinci ama daha ciddi bir açıklamaya ulaşıyoruz: Uluslararası yasal dünyanın, bilimin iddialarına uygun otonom pratikleri ne ölçüde kullandığıdır. Burada, parçalanma anlatısına önemli bir katkıları bulunan ve son argümanında, uluslararası hukukun karşısında diğer 'teorik

⁷² J. Boyle, 'Ideals and Things: International Legal Scholarship and the Prison-house of Language', 26 *Harvard International Law Journal* 327, 331-332 (1985).

⁷³ Fischer-Lescano and Teubner, *supra* n. 29, 1000-1001.

bilimleri' ayırmaya çalışan Martti Koskenniemi'ye geri dönmemiz gerekir:

'İlim' ve 'bilim' interdisipliner kelimeleri, birçok uluslararası hukukçu için ticaretimizin en belirgin yönünü ıskalar: şöyle ki onun zanaat benzeri oluşu, tüm pratiklerin üzerindedir. Uluslararası hukuk bir sosyal bilimler değildir. Teorik bir bilim hiç değildir- demek o ki, uluslararası hukuk ne görünebilir ve empirik gerçeklere dayanarak çalışır ne de ahlaki iyilik üzerine fikirlerle. Yasal 'gerçek' ya da 'iyilik', yasal kararın doğruluğu ile ilgilidir. Bu yasal pratik, argüman ve iknanın ürünüdür, ön koşulun değil. Hukukçular 'teoriden' empirik argümanlar kullansalar ve ahlaki duygulara başvursalar dahi, hukukçuların ne yaptıklarına dair pratik akıl –*phronesis*- bunlardan yalnızca biri ya da diğerine indirgenemez.⁷⁴

Koskenniemi'nin uluslararası hukuk ile sosyal bilimleri birbirinden ayırışı hem alkış hem eleştiri nedenidir. Alkış nedeni olarak, onun retorik pratikleri, legal uygulamayı (*praxis*) ve pratik akıl yürütmeyi (*phronesis*) anlama adına uluslararası hukukçuların ne yaptığına odaklanması, ihtiyaç duyulan yasal gerçekliği, hukukun ne 'olduğuna' dair sosyal bilimsel perspektiflerin içine enjekte etmekte.⁷⁵ Yine de, Koskenniemi'nin –en azından üstü kapalı bir şekilde– bir 'pratik' olarak hukuk ile bir 'teori' olarak bilim arasında ortaya koyduğu ikilem üzerinde bir endişe ortaya çıkmakta. Görünüşte bu argüman ikna edici çünkü Koskenniemi bu ikilemi yararlı ama sıklıkla unutilan Aristo'dan mülhem metafiziği destekleyerek ortaya koymakta.⁷⁶ Bununla beraber, Koskenniemi Aristo'nun pratik akıl yürütmesini (*phronesis*), manalı bir Kartezyen ve geometrik tarzda çerçevesiyor, çünkü Koskenniemi kurnazca bir şekilde uluslararası hukuk aklını, Aristo'nun epistem olarak andığı 'teorik bilimle' zıt bir manada konumlandırmakta.⁷⁷ Onun hukuk ve bilim ayrımının gerçekten Aristo'ya dayanması lazımsa, Aristo'nun pratik mantık, epistemik teori, bağlam (context), sağduyu ve sezgi gibi birçok entelektüel erdemleri olduğu uyarısının yapılması lazım ve bu erdemleri, herhangi ikna edici bir simetri içinde alakalandırmak zor. Bundan dolayı, Aristo'nun erdemleri daha

⁷⁴ Koskenniemi, *supra* n. 20, 19.

⁷⁵ Bkz. K. Sideri'nin değerli tartışması için: *Law's Practical Wisdom: The Theory and Practice of Law Making in New Governance Structures in the European Union* (2007).

⁷⁶ Aristotle, *The Nicomachean Ethics* (1976).

⁷⁷ *phronesis* ve *episteme* üzerine ileriki tartışma için, bkz. N.M. Rajkovic, *The Politics of International Law and Compliance* (2012), 26-27; B. Flyvbjerg, *Making Social Science Matter* (2001).

kompleks bir ilişkiye sahip oldukları için, Aristo'nun pratik akıl yürütmesi, hukuku ve bilimi ikili bir farkla konumlandırın bir argüman için sorgulanır bir temeldir.

Bununla birlikte, bu, Aristo metafiziğinin, disiplinler uluslararası hukuk için harcanmış bir macera olduğu anlamına gelmez. Daha çok, geometrik bir dürtü ile yapılan *phronesis* okuması, Aristo'nun kendisinin verdiği derinliği tehdit eder: bilginin farklı türlerinin kompleksi olarak epistemik bir farkındalık. Bu kavrayış, hukuk ile bilimin, bu kompleks yolla nasıl bütünleşik hale geldiğini ve parçalanma söyleminin nasıl bu çeşitli etkileşimin açıklayıcısı olduğunu anlamak adına önemlidir. Özetle, Koskenniemi pratik aklın, yorumun, argümanın ve iknanın, uluslararası hukuku, -tümü olmasa da⁷⁸- birçok sosyal bilimler perspektifinin daha epistemik ve evrenselleştirici yönlendirmelerinden daha uzakta bir yere konumlandırmasının özellikleri olduğuna dair zeki bir nokta ortaya koymakta.⁷⁹ Bununla beraber, bu türden bir mekânı, 'uluslararası hukuku, el işi bir 'retorik uygulama' karşısında deneysel gerçekler için bir veri tabanı niteliğinde 'teorik bilim' şeklinde ayıran ve parçalayan' bir geometriyle yorumlama konusunda sakin olmak gerekir. Bu durum, geometrik bilimin ve dünyevi mekânı parçalı bir topluluk olarak haritalandırmanın, modern mekânsal kavramaya içkin bir biçimde planimetrik sınırları doğallaştırması üzerine olan tartışmamız ışığında ukala bir endişe değildir.

Başka bir ifadeyle, ister 'kendi bölgemiz' olarak iddia ettiğimiz dünyevi alanlar yoluyla, ister 'kendi disiplinimiz' altındaki değerler ailesi yoluyla, ister 'kendi yetki alanımızın' değer ve normları içinde kabul edilmiş nüfusun artışı yoluyla olsun; 'parçalanma'nın tarihsel olarak bir geometrik bölge ve hâkimiyete dair emperyal hırsları meşru kılmayı kolaylaştırdığını kabul etmemiz gerekir. Geometrikleştirme, sadece epistemik bir yaklaşım değil; aynı zamanda, Kopernik'in sonlu küre imajı, sosyal ve daha önemlisi egemen hayalleri ele geçirdiğinden

⁷⁸ Bkz. D. Della Porta and M. Keating (eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective* (2008). Disipliner Uluslararası İlişkiler'de en son "pratik" dönüşüm özel bir örnek, bkz. E. Adler and V. Pouliot (eds.), *International Practices* (2011). Bkz F. Kratochwil, 'Ten points to ponder about pragmatism: Some critical reflections on knowledge generation in the social sciences', in F. Kratochwil, *The Puzzles of Politics: Inquiries into the Genesis and Transformation of International Relations* (2011), 200-216.

⁷⁹ Retorik bir pratik olarak bilim tartışması için, bkz. B. Latour, *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers through Society* (1987).

beri, modernliğin fiziksel ve sosyal dünyanın kurgusuna dair her türlü hayatı bölme ve dilimleme teleolojisi sağladı. Parçalanma metaforunun ardındaki hikâye, uluslararası hukuku, dikkatsizce modern sosyal geometrinin miras ve trajedisine bağlayan ve kendini küçük bir epistemik farkındalıkla ya da bu karanlık mirasın kazısıyla bir parçalanma söylemine kaptırmış çağdaş uluslararası hukukçulara anlatılması gereken bir hikâyedir.

5. Sonuç: Bir Deşme Metaforu olarak değil, Bir Alan Metaforu olarak Parça

Bu bizi, parçalanma metaforu arkeolojisi özetimizden ortaya çıkan gözlem ve sorunlar ve bu gözlem ve sorunların, uluslararası hukukun parçalanması anlatısı üzerine nasıl yeni bir ışık tuttuğu konusuna getirir. Öncelikle, bu metafor ortaya koyduğu akıllı ikililik noktasında incelenmelidir. Görünüşte, bu ikiliğe gelişigüzel bir ayrılık öneren duygusal bir anlam taşır, ama daha derin epistemolojik şartlarda, metafor, güçlünün emrinde ve bilim adına, sonsuz bir dünyayı oymayı düşünülebilir kılan geometrik, emperyal ve planimetrik düşüncenin katmanlı bir mirasına gömülüdür. Böylece, hukukçular parçalanma referansı ile uluslararası hukuku telaffuz ettiklerinde, bu politik ve yasal dünyanın nasıl olması gerektiğine dair modern algıları etkileyen geometrikleştirme fethi ve teleolojisine uydu-
rulmalıdır. Dahası, bu geometrik teleolojinin gücü ve ağırlığı, global rejimlerin, parçalanma ürünü olduğunu ama yalnızca bir seferlik ‘tutarlı yasal-profesyonel tekniğin’ parçalanma ışığını akıllıca yaktığını iddia eden yeni ‘post-modern’ ve anti-emperyal mantığın itibari ilanı ile yok edilmemelidir.

Daha ötesi, bu geometrik ‘düşünce sisteminin’ ve bu sistemin kurumlarının (örneğin, yasal akademisyenler, politika-yapıcılar) algılanmış sosyal mekânla karşılaşmalarını, onu çevirmelerini ve ona göre davranmalarını nasıl şarta bağladığının bir mantalitesi var. Özellikle, geometrik ‘realitenin’ kültürel içselleştirmesi, sosyal ‘dünyayı’ tercihen ‘temsili bir haritaya’ sıkıştırmanın üretici gücünü bize öğretti ve buna bağlı olarak sosyal gücün enginliği, kendi zihni geometrik alanları parçalanabilecek olanlar tarafından kullanıldı. Bu en son⁸⁰ ‘küreselleşme’ örneği

⁸⁰ Bkz. N. Chanda, “Runaway Globalization Without Governance”, 14 *Global Governance* 119 (2008).

ve onun sebep olduğu epistemik ‘krizlerin’ tutarsızlıklarını genişletmeyi denediğimizde, parçalanmanın ardındaki geometrik rasyonalitenin her zaman, sınırları ve alanları şekillendirmek için çizdiğimiz hatlardan türemiş güvenlik ve kurtuluş kavramlarını dillendirdiğini unutmamalıyım. Böylece, ‘göç’, ‘yüksek bağlantı’, ‘interdisiplinerlik’, ‘ulus-üstüçülük’, ‘küresel yayılma’, ‘ağ terörizmi’ ve ‘siber suçluluk’ gibi sınırları aşan iddialarla karakterize edilen post-modern bağlam, kendi önemiyetini, *biz* karşısında *onlar*’ın ‘prensipl’ formları arasında ayırım yapmaya yarayan kaçınılmaz rasyonaliteler olarak gösteren yeni ‘sınırlar’ –bazılarına ‘insansız’ hava araçları⁸¹ neden oldu- için bir istek uyandırıyor gibi görünmekte.

Güç ve refah arasındaki asimetrinin bu devamı, aslında, yasal olarak parçalanmış bir dünyanın ‘tartışma ve delil’ ya da ‘faziletler’⁸² dayanarak çözümlenme yoluyla ehlileştirilmesinden⁸³ bahsetmeyi zorlaştıran, parçalanmanın tarihi mirası ve patolojisidir. Bu, bir milyar ‘siber cemaatin’ nasıl *Youtube*’da ‘Gangnam Style’ izlerken bütün olarak görüldüğü bir zamanda fakirleşme ve her yıl milyonların ölümüne yol açan ‘temel’ hak ve özgürlükler adına gerçek ‘rejim’ savaşlarında birbirleriyle yarışmalarını gösteren bir lens gerektirir.⁸⁴ Bu süreçlerde, tüm bu durumlara ‘kimin karar verdiği’⁸⁵ sorusu (önemi sürekli artan) bir haşıye haline gelmekte, çünkü adli tekniklerin keskin sınırları, geometrik büyümeye, birinin normatif ajandasının etkisine ve niyet edilmiş hegemonyaya meydan okumak için uygulanan anlamlı bir yetki alanını yok etmeye yöneldi.⁸⁶ Giriş niteliğinin-

⁸¹ Bkz. F. Sauer and N. Schornig, “Killer Drones: The ‘Silver Bullet’ of Democratic Warfare?”, 43 *Security Dialogue* 363 (2012).

⁸² Koskeniemi and Leino, *supra* n. 30, 578.

⁸³ Bkz. F. Kratochwil, “Has the ‘rule of law’ become a ‘rule of lawyers’”? An inquiry into the use and abuse of an ancient topos in contemporary debates”, in Kratochwil, *supra* n. 78, 126-150.

⁸⁴ Bkz. T. Pogge, “Divided against Itself: Aspiration and reality of international law”, in J. Crawford and M. Koskeniemi (eds.) *The Cambridge Companion to International Law* (2012), 373-398.

⁸⁵ Koskeniemi, *supra* n. 20, 20-21.

⁸⁶ İkili yatırım antlaşmalarının (Bilateral Investment Treaties) sayısındaki patlama, bu tür antlaşmaların Serbest Ticaret Antlaşmaları’na (Free Trade Agreements) dahili ve bunun ulusal ve hatta uluslararası yargılamanın muhtemel müdahalelerini azaltması bir örnektir. Bkz. J.W. Salacuse, “The Emerging Global Regime for Investment”, 51 *Harvard International Law Journal* 427 (2010); Asha Kaushal, “Revisiting History: How the Past Matters for the Present Backlash Against the Foreign Investment Regime,” 50 *Harvard International Law Journal* 491 (2009). Dahası, “Kuvvetler Antlaşmaları’nın Durumu” ağının, daha da özenle gelişen meşru müdafâ hakkıyla beraber, büyüyen ulusüstü insansız hava araçları saldırıları üzerine yetki alanını bal-

deki tartışmamıza dönersek, ILC'nin toprak ve 'rejim' parçalanması arasındaki zararsız birliktelik üzerine raporunu, parçalanma anlatısında ama bir o kadar da tartışılabilir parçalanma hikayesi anlatımında önemli bir dönüm noktası yapan şudur; uluslararası hukuk ve siyasetinde, parçalanma pratiğinin tarihi bir yönü olan hakimiyet geometrisini inkar etmesidir. Rapor, adli profesyonellikteki esas, şekil ve daha önemlisi, *inancın* iyimserlik ile birleşik anlatısını birbirine karıştırdı. Bu durum, bazı uluslararası avukatların, aydınlatılmış ilerlemenin modern 'büyük anlatıları' için kullandıkları tartışmalı gizli bağlantılara bağlı kalmak adına yasal bir patoloji paketlemiş olmakta ve yine, bu durum, daha az tartışılabilir da geometrik aklın keşiflerine eşit bir şekilde bağlanmış olmaktadır.

talama yöntemini gözden kaçırmayız. Bkz. J.J. Paust, "Civilian Casualties in Modern Warfare: The Death of the Collateral Damage Rule", 18 *International and Comparative Law Quarterly* 565 (2012); John Morrissey, "Liberal Lawfare and Biopolitics: US Juridical Warfare in the War on Terror", 16 *Geopolitics* 280 (2011).